УДК 371.315.7.014.3

Олійник Тетяна Олексіївна
кандидат педагогічних наук, доцентка кафедри інформаційних технологій
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди, м. Харків, Україна
ORCID ID 0000-0002-3771-4424
t2.oleinik@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛЕЙ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ

Анотація. У статті розглянуто особливості впливу руху відкритого доступу до якісної безперервної підготовки сучасного спеціаліста в контексті зростаючих змін ландшафту вищої освіти, що обумовлює перспективи реалізації якісних моделей їх професійно-особистісного становлення. Охарактеризовано доцільність навчально-методичного супроводу цифрової підготовки з використанням відкритих освітніх практик щодо засобів цифрової культурної спадщини, спрямованої на підтримку визнання суспільних цінностей. Вивчено базові засоби реалізації відкритої освіти, а саме: відкриті освітні ресурси, масові відкриті онлайн курси, відкриті цифрові підручники, що, з одного боку, дозволяє викладачам на їх основі розробляти власні матеріали до навчальних курсів, а з іншого – експериментувати з впровадженням гнучких моделей для підтримки індивідуальності кожного члена студентської спільноти. Проаналізовано перспективи та переваги реалізації підходів відкритої освіти, які пов'язані з рухом за справедливий доступ до якісної вищої освіти з урахуванням особливостей нелінійних моделей, кар'єри і зайнятості відповідно до життєвих цілей людини, що обумовлено регіональними потребами забезпечення невпинного рівня розвитку людського капіталу в умовах сталого розвитку.
Розглянуто розширене визначення «соціального виміру», що викликано необхідністю в спільних діях на основі узгодженої політики безперервної освіти, яка пов'язана з обробкою і збереженням певних типів даних (цифрових бейджів) протягом усього життя. Доведено, що підвищення якості викладацького складу стимулює їх до ініціативи, плідної співпраці та безперервного вдосконалення на основі сучасних відкритих ресурсів, водночас покращує культуру взаємодії і рівень соціальної справедливості. Апробовано науково-методичне забезпечення професійно-особистісного розвитку педагогів суспільно-гуманітарних дисциплін, що збагачує досвід інтеграції цифрових технологій в освіту. Зокрема освітня технологія портфоліо активізує студентів до критичного дослідження особливостей відкритого освітнього середовища.

Ключові слова: відкрита освіта; відкриті освітні ресурси; відкриті освітні практики; модель професійно-особистісного розвитку.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Зараз, коли світ опинився перед величезним викликом пандемії, що докорінно порушила наше повсякденне життя, освіта всіх рівнів перейшла в онлайн з використанням цифрових технологій. Водночас усе частіше вітчизняні та закордонні експерти виражають упевненість щодо недостатності поступових нововведень для досягнення успіху, тобто йдеться про перевагу трансформаційних інновацій як потужного каталізатора оригінальних нечуваних рішень, які кидають виклик звичайному мисленню. Отже, тяжкість кризи, у якій може опинитися світ сьогодні під тиском COVID-19, переконують експерти, потребує такого креативного мислення, якому притаманна рішуча винахідливість, що проявляє глибокі змістовні ідеї через стрибки уяви у порівнянні з безперервними та поступовими підходами.

У будь-якій сфері актуальні інновації є підставами створення цінності, що сприяє посиленню існуючого потенціалу солідарності, підтримує життя громадян в умовах

© Т.О. Олійник, 2022.

колективної гармонії та згуртованості. У такий спосіб міжнародним співтовариством на міжнаціональних та державних рівнях було представлено ряд стратегічних підходів[1], що пов'язано з потенціалом відкритих освітніх ресурсів як компонента руху за відкритий доступ до науки, освіти та культури. Вирішення цієї проблеми пов'язано із забезпеченням необмеженого використання результатів діяльності, зокрема в галузі цифрових технологій та глобальних мереж – це розробки програмного забезпечення з відкритим кодом, у наукових дослідженнях – це рецензовані журнали, тези, наукові монографії та розділи книг, в освіті – це відкриті освітні ресурси.

У широкому розумінні відкриту освіту, питанням якої опікуються прогресивні освітяни як науковці, так й практики, визначають як освіту без бар'єрів на засадах застосування відкритих ліцензій до навчальних матеріалів. У такий спосіб забезпечення інклюзивної й справедливої якісної освіти протягом усього життя уможливить доступ усім охочим навчатися відповідно до четвертої Цілі Сталого Розвитку[2] (ЦСР). За рекомендаціями[3] провідних міжнародних організацій щодо відкритих освітніх ресурсів (ВОР), ВОР мають вагомий вплив на реалізацію політики відкритої освіти, яка може відбуватись у різноманітний спосіб за різними сценаріями навчання, але в кінцевому підсумку має на меті втілити в життя реальне залучення всіх верств населення до соціальних змін.

Зауважимо, що в зазначеному документі наголошується на вагомості відкритих освітніх ресурсів під час підвищення якості освіти, що не обмежується перекладом, а обумовлює адаптацію до різних навчальних і культурних контекстів, розробку та створення альтернативних доступних форматів матеріалів для людей з особливими освітніми потребами. Особливо гостро ця проблема постала під час кризи Covid-19, коли потребувались рішучі дії для організації віддаленого доступу до якісних ресурсів для різноманітних учнів по всьому світу. У такий спосіб рекомендації та заклики до спільних дій провідних міжнародних організацій (ICDE, EDEN, EADTU,COL, EUA[4] та інші) допомагали визначенню напрямів та вдосконаленню засобів підтримки в реалізації відкритої політики. Зокрема було посилено співпрацю між спільнотами освітян із залученням експертів науково-педагогічної сфери, що употужнило виконання рекомендацій ВОР стосовно обміну інформацією про відкрито ліцензовані навчальні матеріали для підтримки якісної освіти. Окремо важливо зазначити не тільки ініціативи відомих освітніх установ, але й відкритого університету[5]OERu, Університету Дубліна (DCU NIDL) та інших, що запропонували відкритий доступ до навчальних ресурсів та масових відкритих онлайн курсів (МВОК).

В умовах пандемії кількість прихильників, кількість «відвідувачів» в Інтернеті у відкритому доступі (або частково відкритому) ресурсів культурної спадщини[6] Europeana[7], що є відомим представником сфери OpenGLAM (галереї, бібліотеки, архіви та музеї), безперечно збільшилась, і навіть після повного закінчення пандемії можливо спрогнозувати й подальші подібні віртуальні візити за допомогою цифрових ресурсів,

[1]The FET Programme towards 2030 https://tinyurl.com/yawd23z9

[2]https://sustainabledevelopment.un.org/sdgs

[3]https://www.oercongress.org/wp-content/uploads/2018/04/Draft-OER-Recommendation-Version-Draft-18-April-2018-text-for-online-consultation-ENG.pdf

[4]ICDE – Міжнародна Рада з Відкритої та Дистанційної Освіти, EADTU – Європейська Асоціація університетів дистанційної та відкритої освіти, EUA – Європейська Асоціація Університетів, EDEN – Європейська Мережа Дистанційного та Е-навчання, COL – Commonwealth of Learning

[5]OU – Open University, OERu – Open Educational Resources University, NIDLDCU – National Institute Digital Learning Dublin City University

[6]GLAM (Gallery, Library, Archive, Museum) https://www.photoconsortium.net/third-webinar-about-glams-and-copyright/

[7]http://europeana.eu

які відповідатимуть заходам соціального дистанціювання. Водночас збільшилася кількість користувачів соціальних медіа, які зацікавлені в тому, щоб виставляти свої колекції використання ВОР в публічному просторі або демонструвати нові способи взаємодії у віртуальних середовищах[8] та каналах, зокрема на платформах як славетних концертних залів та оперних театрів[9], так і не відомих широкій публіці.

Отже, пандемія прискорила у шоковий спосіб необхідність вирішення цієї проблеми з огляду на вимоги реалізації якісної дистанційної освіти, особливо у сфері соціальних та гуманітарних наук, що в контексті цілей сталого розвитку ООН закладають основи формування високоякісного людського капіталу. Разом з тим, увагу широкого кола дослідників привертають актуальні питання глобальних та регіональних потреб модернізації сучасної освіти, що вимагають широкого обговорення провідного досвіду впровадження відкритих цифрових засобів. Зокрема це пов'язане з низкою питань спрямованості розвитку відкритої освіти, що може впливати на визначення способів та сценаріїв формування гнучких інклюзивних моделей вищої освіти у викладанні та дослідженнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання відкритого доступу в системі освіти у відповідності до своєчасного реагування на короткострокові та довгострокові тренди XXI століття відображено в Національних стратегіях країн ЄС[10], що визнають необхідність більш наполегливої підтримки розвитку політики та практик відкритої освіти, яка обумовлює підтримку індивідуальної відкритої практики[11] та прихильність до відкритості на програмному, інституційному та національному рівнях. У ряді документів провідних інституцій[12]та досліджень вітчизняних науковців проаналізовано зміст поняття «відкрита освіта» з позицій актуальності для українського контексту його ключових складових, вирізнено найбільш перспективні для вітчизняної освітньої системи сфери застосування складових відкритої освіти, подано пропозиції щодо заходів, спрямованих на ефективну реалізацію потенціалу відкритої освіти в контексті реформування вітчизняної освітньої системи.

Розв'язання проблем відкритої політики пов'язано з вимогами цифрової реальності, що обумовлює відкриті ініціативи (такі як відкриті університети, рух з відкритим вихідним кодом і практики, пов'язані з технологіями Web 2.0 тощо), які можуть бути використані в різних контекстах і забезпечувати вдосконалення результатів спільної діяльності. У такий спосіб особливості підходу до модернізації освітнього процесу обумовлюються загальними принципами відкритого доступу, динамікою постійного оновлення цифрових засобів, проблемами сталості, адаптивності та масштабування, які розглянуто в роботах В. Бикова [1], Baranuik [2], M. Weller, K. Jordan, I. DeVries,V. Rolfe [3]. Разом з цим, акцентується важливість відкритого руху для спрощення умов співпраці на засадах авторитетності і честі за внесок в освіту і дослідження, пошуку талановитих ідей і винахідницьких розробок для сучасних цифрових засобів. Відповідно підкреслюється, що підхід відкритої освіти[13] охоплює ресурси, інструменти та практики (викладацька та дослідницька практики), спрямовані на розширення доступу, що базується на повторному використанні та обміні якісних засобів.

[8]http://www.europeanschoolnetacademy.eu/

[9]www.operavision.com

[10]EADTU-EU Summit 2016 Enhancing European HE: Opportunities and impact of new modes of teaching. https://static1.squarespace.com/static/5b99664675f9eea7a3ecee-82/t/5bda16f9c2241bcd3afc17d6/1541019387761/summit_2016_conclusions.pdf

[11]Making a European area of lifelong learning reality: http://ec.europa.eu/education/
Trends Shaping Education, OECD Publishing, 2016: https://doi.org/ 10.1787/trends_edu-2016-en

[12]Національний інститут стратегічних досліджень: http://old2.niss.gov.ua/articles/721

[13]OEC – Open Education Consortium http://www.oeconsortium.org/

D. Orr, M. Luebcke, J. P. Schmidt, M. Ebner, K. Wannemacher, M. Ebner, D. Dohmen [4] наголошують, що однією з цілей їх опрацювань було вивчення новітніх розробок теорії навчання, дидактики та цифрової технології навчання на тлі (все більш) цифрової вищої освіти. Цей аналіз послужив основою для прогнозування вищої освіти у 2030 році, покликаного розробити майбутні сценарії, які б відповідали майбутнім вимогам вищої освіти та враховували соціальні та цифрові інновації.

G. Conole, M. Brown [5] проаналізували проблеми зростання та вплив відкритого руху, зосереджуючись на вищій освіті, розглянули перешкоди і фактори впливу прийняття більш відкритих практик на навчання, викладання та дослідження, що пов'язані з трьома аспектами: відкриті освітні ресурси, масові відкриті онлайн курси та електронні підручники. Починаючи з розробки MIT[14] OpenCourseWare у 2001 році, ключові ініціативи ВОР разом з відповідними політичними починаннями та рекомендаціями було досліджено J. Knox [6]. Для упорядкування питань поширення дозволу використання ВОР D. Wiley [7] запропонував критерії та модель для визначення дозволу на авторські права, а L. McKenzie [8] дослідив, як окремі фахівці та організації, що використовують ВОР, спроможні допомогти руху зростати стійкими спільно із цінностями спільноти. Разом з тим, багатоманітні дослідження перешкод на шляху використання ВОР засвідчили, що необхідно запровадження концепції відкритої практики (U. D. Ehlers, G. Conole [9]). Проте необхідно зазначити, що у своєму блозі D. Wiley[15] виказав власні хвилювання та застереження для міжнародної спільноти освітян щодо ключових змін відкритої ліцензії у фінальній версії Рекомендацій ЮНЕСКО (порівняно з їх проєктом для спільного обговорення), які стосуються питань копіювання. Поза всяким сумнівом необхідна пильна увага до зазначених питань для майбутнього ландшафту освіти.

Особливої уваги серед ВОР заслуговують масові відкриті онлайн курси (МВОК), поява яких позначилась помітним впливом на подальший розвиток формальної вищої освіти і професійного вдосконалення (розвитку), а також гнучкої освіти в цілому тому, що сприяють залученню до суспільства знань (L. Yuan, S. Powell [10]). Дослідження мотивів навчання студентів дозволило зрозуміти, що загрози МВОК перебільшені, хоча спочатку прогнозувалося, що МВОК, забезпечуючи масові та відкриті можливості навчання для всіх, можуть знизити вартість вищої освіти та надати вільний доступ до різноманітних курсів на рівні університетів. Водночас M. Brown [11] визначає цінність МВОК як засобу нововведення у сфері освіти, що все частіше є чинником інновацій, зокрема підвищення рівня вибору та різноманіття пропозицій курсів для різних студентів.

Відкрита освітня практика (ВОП) є складною, багатоаспектною, але не новою, яка розширює свій вплив внаслідок прискорення інтеграції цифрових технологій. Автори C. Cronin, I. MacLaren [12] надають сучасний авторитетний опис різних визначень відкритої освітньої практики, враховуючи, що використання відкритих практик студентів і викладачів є складним, особистим, контекстуальним і дискусійним. Проблеми ВОП ретельно досліджували й вітчизняні науковці: В. Кухаренко [13] (реалізація відкритих дистанційних курсів, відкрита освітня практика, технології змішаного навчання тощо), Т. Олійник [14] (використання відкритих освітніх ресурсів, соціально-гуманітарна модернізація підготовки майбутніх освітян).

Зазначимо, що для підтримки педагогічних досліджень особливої уваги заслуговує аналіз засобів відкритих цифрових систем, який робили В. Биков, О. Спірін, А. Білощицький, О. Кучанський, О. Діхтяренко, О. Новицький [15] (використання сервісів відкритих наукометричних систем, інституційних репозитаріїв, систем

[14]Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, MA, USA
[15]https://opencontent.org/blog/archives/6219

альтернативної метрики), В. Биков, С. Вернигора, А. Гуржій, Л. Новохатько, О. Спірін, М. Шишкіна[16] (використання сервісів відкритої науки в хмаро орієнтованому середовищі, створення відкритого освітньо-наукового середовища закладу вищої освіти) та інші. Перспективні підходи використання соціальних сервісів в освіті як засобів вагомого впливу відкритого доступу подано в наукових розвідках S. Downes [17], В. Бикова, С. Литвинової [18], R. Voorn, P. Kommers [19] та інших.

Електронні підручники або відкриті цифрові підручники[16] є специфічним типом ВОР, про дослідження поточного та майбутнього використання яких у вищий освіті доповідають M. Brown, E. Costello, M. Nic Giolla-Mhichill [20]. У контексті цього підходу необхідно зазначити вагоме значення досвіду розробок та використання перших відомих ресурсів в інтегрованих курсах математики у вітчизняному освітньому просторі, так звані ППЗ[17] та ПМК (ППЗ разом з підручниками або іншими матеріалами для навчання та викладання), що набули поширення у багатьох закладах. Йдеться про інновації-інтеграції (нові композиції старих елементів, що забезпечують появу нової якості, нового рівня) або інновації-реновації (новації повторного характеру, що забезпечують появу нової якості або нового рівня) співпраці кафедр інформатики педагогічних університетів[18] НПУ імені М. Драгоманова (опрацювання засобів комп'ютерного моделювання у вищій математиці, зокрема стохастиці, 2-х та 3-х вимірної геометрії тощо) та ХНПУ імені Г. Сковороди (опрацювання геометричних побудов на площині, аналітичній геометрії, засобів комп'ютерної алгебри в тригонометрії, математичному аналізі тощо), а також багатьох інших (опрацювання засобів мобільного навчання математичних дисциплін, комп'ютерного моделювання тощо).

Водночас на сторінках вітчизняної педагогічної літератури неодноразово представлялись наукові праці авторів, у яких висвітлюються проблеми модернізації вищої педагогічної освіти, а також розглянуто методологічні засади сучасної освітньої парадигми. Безперечно, це є запорукою того, що сьогодні в контексті реалізації відкритої політики питання ефективних шляхів і методів професійного становлення вчителя, удосконалення його/її професійної діяльності, інтеграції цифрових засобів у подальші дослідження має велике значення.

Проте залишається актуальною проблема визначення особливості підходів до впровадження засобів відкритого рівного та необмеженого доступу для професійно-особистісного становлення майбутніх освітян, врахування соціального виміру якого прискорить реалізацію інклюзивного навчання протягом усього життя в контексті цілей сталого розвитку.

Метою статті є аналіз переваг використання відкритих освітніх ресурсів та особливостей їх впливу на реалізацію сталих моделей професійно-особистісного становлення майбутніх освітян в умовах модернізації вищої освіти.

2. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення поставленої мети було використано ряд теоретичних методів: аналіз стану дослідження проблеми в наукових публікаціях; узагальнення вітчизняного і зарубіжного досвіду використання відкритих освітніх ресурсів; вивчення практичного досвіду використання засобів відкритого доступу; аналіз основних термінів і понять та

[16]ODT – OpenDigitalTextbook

[17]ППЗ – педагогічні програмні засоби, ПМК – програмно-методичні комплекси

[18]Відповідно під керівництвом М. Жалдака, С. Ракова, І. Теплицького, С. Семерікова, Ю. Триуса та ін.

взаємозв'язок між ними; метод порівняльного аналізу; добір ряду відкритих освітніх ресурсів, доцільних для забезпечення якості вищої педагогічної освіти відповідно до цілей сталого розвитку.

Дослідження виконане відповідно до завдань та окремих методик проведення науково-дослідних робіт щодо вирішення проблеми модернізації вищої педагогічної освіти, зокрема дослідження ефективних шляхів і методів професійного становлення вчителя та удосконалення професійної діяльності майбутніх учителів в контексті реалізації відкритої політики (2015–2020 рр.), що здійснюється у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С.Сковороди.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

3.1. Особливості сучасного стану використання відкритих освітніх ресурсів: зарубіжний досвід

Сьогодні тенденції поширення руху за відкриті освітні ресурси (ВОР) позитивно позначаються на оновленні загальних і професійних знань у багатьох регіонах світу, про що свідчать дослідження перспектив різноманітних ініціатив відкритого доступу і ставлення освітян до них в останні роки. Відповідно до широкого спектру напрацьованих рекомендацій ВОР відбувається їх реалізація у п'яти основних напрямах: нарощування потенціалу та використання ВОР; розробка політики підтримки; ефективний, всеохоплюючий та рівноправний доступ до якості відкритої освітньої практики (ВОП); підтримка створення моделей стійкості для ВОР; підтримка та сприяння міжнародному співробітництву.

Враховуючи достатню увагу вчених до питань використання ВОР, необхідно зазначити, що окремі його проблеми ще залишаються відкритими для подальших наукових досліджень. Аналіз провідних дослідників відкритої освіти [3], [4], [5],[14], дозволив серед переваг першочерговими визначити такі: (1) збільшуються масштаби економії через спільне виробництво навчальних ресурсів; (2) забезпечується різноманітність навчальних матеріалів, які є більш багатими і більш відповідними контекстам і стилям навчання все більш різноманітної студентської спільноти; (3) підвищується якість навчання за знижених часових і фінансових витрат; (4) забезпечується навчання для віддалених і регіональних територій, а також для неблагополучних громад у всьому світі; (5) підвищується рівень прозорості в навчальному процесі при належному їх використанні; (6) забезпечується більш тісне співробітництво між університетами у сприянні колегіальному огляду та розвитку навчальних матеріалів.

Тому рух за відкриті освітні ресурси у відповідності до ринку праці вже суттєво збільшив зростання темпів оновлення загальних і професійних знань. Зокрема відкриті ресурси Національного форуму Ірландії[19] у 2019 році містять 17 курсів професійного розвитку з відкритим доступом, що пов'язані з рамкою професійного розвитку та низкою заходів щодо відкритого ліцензування. Природно, це відображує загальні тенденції, які обумовлюють низку вагомих проблем, наприклад, за офіційними даними розвинутих країн [4] відбувається значний спад у кількості робочих місць середньої кваліфікації, зі слабким зростанням у деяких секторах, які вимагають проміжний рівень кваліфікації; очікується, що на таких сучасних робочих місцях працівники повинні виконувати відносно складні технічні, адміністративні чи комунікативні завдання.

Отже, за даними досліджень, щоб сприяти цим процесам, система освіти повинна

[19]https://www.teachingandlearning.ie/resource/introduction-to-open-educational-resources-oer-open-licensing/.

гарантувати, що нинішні випускники вишів можуть отримати вигоду від нових розробок, одночасно дозволяючи новим поколінням молоді стати інноваційними, щоб стабільно працювати у глобальному світі. Особливо гостро в цьому контексті стоїть питання для викладачів провідних вишів щодо посилення прогресу у формуванні цифрової культури та м'яких навичок, що пов'язано з демократизацією доступу до культурної спадщини як ключового рушія для підтримки різноманітності, інклюзивності, творчості та критичного залучення до освіти і обміну знаннями.

На основі аналізу наукової, методичної літератури, нормативних документів було визначено основні терміни й поняття щодо проблеми застосування ВОР [18], зокрема відкритий доступ як безкоштовний, швидкий, постійний, повнотекстовий доступ до наукових і навчальних матеріалів[20] у режимі реального часу для будь-якого користувача глобальної інформаційної мережі. У такий спосіб було досліджено, що зазначені питання пов'язані з можливостями системи освіти гарантувати відповідний рівень знань та навичок під час навчання майбутніх фахівців і перепідготовки працюючих. Тож критично важливим є вирішення проблеми забезпечення стабільного рівня людського капіталу [21] на ринку праці, що пов'язано з доцільністю розробки гнучких персоналізованих моделей реалізації навчально-методичного супроводу не лише тих, хто має особливі освітні потреби, але й представників уразливих та недостатньо представлених груп, зокрема тих, хто має проблеми професійної та технічної інклюзивності. Сьогодні необмежений доступ та відкрите ліцензування ресурсів, що отримали назву відкритої політики, потребують відповідного фінансування.

У нашому дослідженні було уточнено, що «відкрита освітня практика» – це використання відкритих освітніх ресурсів для викладання та навчання з метою реалізації інновацій процесу навчання (цифровий контент та різноманітне програмне забезпечення), що відкривають доступ до знань під відкритими ліцензіями Creative Commons за умови забезпечення курації, адаптації, багаторазового використання для викладання, навчання та дослідження [7], [9]. Відкриті ліцензії на авторські права надають громадськості безкоштовні і безстрокові дозволи: (A) зберігати – право створювати, володіти і контролювати копії контенту; (Б) повторно використовувати – право використовувати контент з різною метою; (C) переглядати – право на адаптацію, коригування, модифікацію або зміну самого контенту; (D) переробляти (ремікс) – право комбінувати оригінальний або переглянутий контент з іншим матеріалом для створення чогось нового; (E) поширення – право ділитися копіями оригінального контенту, переглядами або реміксами з іншими.

Отже, сьогодні відкрита освітня практика розглядається [12], [13] в широкому сенсі, від (1) відкритої освітньої практики (ВОП), яка зосереджена переважно на створенні, використанні та повторному використанні ВОР та їх адаптації, до більш широких визначень (2) ВОП, що представляє відкритий обмін досвідом викладання (але не обов'язково містить практику з ВОР) задля підвищення якості інноваційної освітньої практики на інституційному, професійному та індивідуальному рівнях, тобто опрацьовує відкриті засоби, що дозволяє багаторазове використання.

Іншими словами характер та переваги відкритих практик залежать від контексту, тобто від того, як вони застосовуються та реалізуються. Отже, одна з ключових і найбільш поширених можливостей цифрових технологій полягає в тому, що вони дозволяють більш відкриті практики шляхом розроблення уніфікованих методів, моделей і сценаріїв. Підкреслимо, що йдеться про покращення не тільки результатів

[20]У відкритому доступі найбільш відомою для педагогівє система дистанційного навчання Moodle (https://moodle.org)

навчання учнів, але й засобів викладання, що сприяє вдосконаленню досвіду повсякденної діяльності вчителів та дослідників за умови використання інноваційних та інклюзивних способів взаємодії з ресурсами, а також спілкування й співпраці з широкою глобальною спільнотою [19].

Досліджуючи інноваційні підходи в освіті, що обумовлені необхідністю реагувати на нове поєднання навичок та досвіду, було виявлено необхідність більш гнучких партнерських стосунків освіти і виробництва. У цій ситуації значущість форумів[21] полягає в тому, щоб сприяти спільнотам лідерів в опрацюванні зазначених проблем, а саме: обговоренні ключових принципів і положень відкритої освіти, створенні дорожньої карти ініціатив, що має визначати конкретні засоби реалізації. Вони мають окреслювати ресурси, стратегії, партнерів, власні ініціативи та можливості, загальні теми та проблеми, рекомендації та результати досліджень тощо.

Отже, опрацювання засобів розбудови співпраці та партнерських стосунків стейкхолдерів визначило професійні об'єднання[22], що спрямовані на прискорення пошуку нелінійних моделей освіти, кар'єри та зайнятості, дослідження різноманітності гнучких підходів відкритої освіти, підвищення їх стійкості, масштабованості тощо [25], [27]. Серед них на особливу увагу заслуговують результати діяльності відкритих університетів, що поєднують свої зусилля на координації та інтеграції ініціатив вищої освіти в цифровому мережевому просторі – EADTU (Європейська Асоціація Університетів Дистанційного Викладання), а також Європейській консорціум[23], що є інноваційною моделлю співпраці різних суб'єктів з одинадцяти університетів, які залучаються до відкритих засобів навчання нового типу (мікро-кредити), що створюються у співпраці із зацікавленими сторонами, галузевими партнерами та громадськими організаціями.

Отже, демографічні зміни впливають на розбудову цифрового середовища, сприяють відкритості якісної вищої освіти для всіх, а не лише для нового покоління молоді та випускників університетів. Зокрема з метою підтримки ефективного пошуку широкого спектру відкритих онлайн курсів (МВОК) для зацікавлених користувачів розроблено агрегатори[24], такі як MOOC-LIST, EMMA, ClassCentral, що значно спрощують опрацювання інформації про всі актуальні курси через систему фільтрів. Крім того, існує можливість для студентів самостійно навчатися після активного впровадження більшості курсів.

Було простежено, що зазначені питання пов'язані з можливостями системи освіти гарантувати сучасний рівень знань та навичок під час навчання майбутніх фахівців і перепідготовки працюючих, забезпечуючи стабільний рівень людського капіталу на ринку праці. Проте підготовка до майбутніх викликів вимагає розглядати потенціальну значущість відкритих освітніх ресурсів не лише в електронному навчанні, але й в їх інтеграційній силі, яка може покращити вищу освіту в цілому як проголосив документ "Bologna Digital" [22]. Ця ситуація призводить до збагачення ландшафту вищої освіти, появі нових інноваційних моделей та організацій, ознаки цих змін представлено та підтверджено досвідом провідних вишів[25], що інтегрували відкриті освітні ресурси та МВОК в існуючі програми закладів вищої та неперервної освіти [23], [24]. Зазначимо особливості різних поглядів в дискусії щодо МВОК, коли відкритість не тільки пов'язується з прагненням «відкрити двері» до навчальних закладів, зокрема тим, хто

[21]https://www.openeducationleadershipsummit.com/, https://www.openeducaberlin.com/
[22]www.wcol2019.ie – конференція ICDE (Міжнародна Рада Відкритої та Дистанційної Освіти)
[23] https://www.eciu.org
[24]https://www.mooclist.com/, https://www.classcentral.com/
[25] Universities UK. Solving future skills challenges. Universities UK, 2018: https://www.universitiesuk.ac.uk/policy-and-analysis/reports/Pages/solving-future-skills-challenges.aspx

через певні причини залишив їх [3]. Тобто з самого початку ініціатив МВОК існує й інший погляд, що пов'язує відкритість з можливістю розширення та прискорення обміну знаннями через Інтернет, залишаючи місце для локальної або особистої адаптації курсів викладачами відповідно до особливостей освітніх програм. Виняткової уваги заслуговує той факт, що дослідники МВОК [17] виокремлюють два головних напрями їх розвитку: xMOOC, що характеризуються як лінійні, індивідуально орієнтовані, дидактичні, та cMOOC, що передбачають навчання в мережевому соціальному контексті. Отже, є підстави акцентувати на необмеженості творчих перспектив таких ситуацій, які залежно від певних умов стають складними, контекстуальними, особистісними та безперервно вдосконалюються.

Зауважимо, що окремої уваги потребує ще один тип ВОР, так звані «відкриті цифрові підручники», у розумінні моделей яких існує значний розрив за певними показниками використання. Наприклад, в ірландській вищій освіті [20] сприйняття переваг відкритих цифрових підручників навіть найсерйознішими скептиками пов'язано із значними витратами на друковані підручники. Зрозуміло, що в умовах існуючої кризи переважна більшість освітян погоджується, що вартість навчальних матеріалів є серйозною проблемою, яка потребує широкомасштабних ініціатив щодо можливості використання таких ВОР для економії коштів студентів на підручники. Водночас серед викладачів, що використовують безкоштовні або відкриті цифрові підручники, лише близько третини стверджують, що реалізують на їх основі інклюзивний доступ до навчальних матеріалів власної розробки курсу.

Необхідно зазначити, що з перших днів кризи Covid-19 провідні міжнародні організації на своїх ресурсах запропонували інформацію та широке обговорення проблем щодо важливих тем навчання з використанням відкритих освітніх ресурсів та МВОК. На горизонті зазначених перетворень виняткову увагу привертає Маніфест[26] Альянсу європейської культурної спадщини щодо відновлення Європи після пандемії. У ньому запропоновано розглянути можливості соціально-економічного відновлення Європи через призму 7 взаємопов'язаних напрямів, що обумовлюють поліпшення якості життя людей, поширення спільних цінностей та європейського способу життя, критичну значущість цифрового доступу до культурної спадщини тощо. Зокрема, спираючись на те, що культура та культурна спадщина може виступати каталізатором підвищення поваги, розуміння та довіри як передумов глобальної справедливості, солідарності та співпраці, він підкреслює необхідність перебування цього сектора в центрі планів на майбутнє Європи.

Безперечно, епідемія спричинила потребу в розширеному визначенні «соціального виміру», оскільки безсумнівною постала необхідність у спільних діях, тобто до цінностей передового досвіду, економічної динаміки та ефективності долучились цінності солідарності, справедливості, відповідальності та співчуття. У «Принципах і керівних положеннях» у якості відправної точки визначення соціального аспекту представлено підхід[27], що має поєднувати між собою принципи доступності та соціальної справедливості. По-перше, йдеться про створення інклюзивного освітнього середовища, що пов'язано з переконанням, що доступ, участь, прогрес та завершення вищої освіти залежать насамперед від здібностей студентів, а не від їх особливостей або обставин, що знаходяться за межами їх прямого впливу. По-друге, важливо забезпечити цілісний підхід до соціального виміру, спрямований на створення узгодженої політики безперервної освіти протягом усього життя.

Отже, дослідження показало, що використання відкритих освітніх ресурсів (ВОР) є ефективною складовою процесу трансформації вищої освіти, потенціал ВОР сприяє

[26] http://europeana.eu
[27] http://www.ehea.info/Upload/Board_HR_UA_70_5_1_AG1_Revised_PAGs.pdf

зменшенню часу на навчання за рахунок гнучких та персоніфікованих підходів, а також наявність високоякісного дизайну медіаконтенту ВОР на основі сучасних засобів навчання підтримує зацікавленість студентів та бажання навчатися. Водночас використання ВОР є однією з потенційних стратегій для зниження високої вартості освіти та професійного вдосконалення. Отже, результати дослідження підтверджують справедливість того, що підтримка більш різноманітного студентського та викладацького складу стимулює провідні виші до цілеспрямованого вдосконалення безперервної професійної підготовки працівників, зокрема віртуальної мобільності на основі різних типів ВОР, що забезпечує водночас якість інноваційних процесів та соціальної справедливості.

3.2. Перспективи зростаючих змін ландшафту вищої освіти

Дослідження ініціатив[28] у сфері відкритої освіти відбивається на традиційних вишах [24], що зокрема пов’язано з переосмислення напрямів їх модернізації на засадах модульних (дезагрегованих) ступенів, мікронавчання, мікрокредитування, сертифікатами навичок – цифрових значків (від англ. «digital badges»). У цьому розумінні Гаазька декларація[29] зосередила увагу на ряді тем, що стосуються способів, яким МВОК можуть підтримувати іммігрантів (та інших уразливих груп переселенців) у підготовці до зайнятості, а також відкриттю для них доступу до вищої освіти. Водночас Дублінська декларація[30], що була присвячена проблемам освіти в контексті своєчасного реагування на тренди сталого розвитку під гаслом «Трансформування життя та громад», підтвердила велику роль відкритої освіти. У цьому розумінні головним є напрям навчання впродовж життя та професійне вдосконалення, що пов'язаний з роллю МВОК як реального потенціалу для залучення всіх верств населення до соціальних змін.

На наш погляд, серед курсів, що присвячені проблемам відкритої освіти, першочерговим є «Навчання в цифрову епоху», що складається з мікрокурсів «Цифрові знання для онлайн навчання», «Відкрита освіта, авторське право та відкрите ліцензування в цифровому світі», «Цифрове громадянство», «Критична і медіаграмотність та пов’язані з ними цифрові навички» [26]. Мікрокурси OERu є відкритими і гнучкими, що надає їм можливість у власному темпі опрацьовувати контент, виконувати завдання, мати різні варіанти оцінювання та сертифікації. Щоб підтвердити сертифікат про досягнення академічного кредиту (мікрокредити EduBit[31]) за курсом, здобувачам надається доступ до оцінювання, за яким отримані результати визнаються для присудження студентам відповідної кваліфікації від Університету Otago Polytechnic.

Мікрокредити EduBit передбачають атестацію з використанням цифрових та відкритих значків-бейджів («open badges»), що можуть бути пред’явлені на вимогу здобувачів для засвідчення рівня вищої освіти та професійного розвитку, що допомагає їм «малими кроками» здобувати знання та навички. Відкриті бейджі пропонують цифрові рішення для підтвердження компетентностей здобувачів, сформованих як під час формального навчання в закладі вищої освіти (ЗВО), так і неформального – на цифрових платформах МВОК. Відкриті бейджі – це цифрові сертифікати, що пов’язані з засобами обліку навчання і визначаються відкритим стандартом, який містить метадані щодо інформації про організацію, здобувачів, яким вони призначені, і докази

[28] https://oepass.eu/, https://www.k4all.org/project/microhe/, http://reopen.eu/
[29] https://moonlite.org
[30] www.wcol2019.ie – конференціяICDE в Дубліні
[31] https://edubits.nz/, www.wikieducator.org

позитивної оцінки за критеріями, що відповідають зазначеному рівню вищої освіти. За стандартом відкритих значків інформаційна система університетів автоматично пов'язана з відкритою платформою бейджів для того, щоб надавати можливість своєчасно узгоджувати їх з офіційними програмами, що розроблено відповідними ЗВО.

Безперечно, дослідження переконує, що принципи відкритої освіти сприяють розробці таких освітніх програм за певних умов, які дозволяють впроваджувати CMF (Загальну Рамку Мікрокредитування[32]), що використовує EQF (Європейську Рамку Кваліфікацій) та національні кваліфікаційні рамки для надання високоякісної освіти, тобто мають бути сумісними з існуючими стандартами ЗВО:

- має загальний навантаження (або час навчання) 100-150 годин, разом з переглядом і завершенням, вираженим у підсумковій оцінці;
- впроваджується на 6 або 7 рівнях в EQF або еквівалентних рівнях у національній кваліфікаційній системі, що узгоджується ЗВО;
- забезпечує підсумкову оцінку, яка присуджує академічний кредит, або безпосередньо після успішного закінчення мікрокредитування, або через визнання попереднього навчання після зарахування студентом на курс, що узгоджується ЗВО;
- використовує надійний метод підтвердження ідентифікації в точці оцінки, який відповідає політиці ЗВО та / або широко застосовується на платформах, уповноважених використовувати CMF;
- забезпечує стенограму, яка визначає результати навчання для мікрокредитування, загальної кількості навчальних годин, рівня EQF та кількості зароблених кредитних балів.

У такий спосіб поступове «накопичування» мікрокредитів краще відповідає потребам сучасних студентів, тобто дозволяє отримання офіційних сертифікатів паралельно з набуттям досвіду роботи. За нашим переконанням, доцільним є те, що команди МВОК запрошують студентів вишів у якості перекладачів, транскріберів або наставників, а в обмін надають можливість здобувати бейджі для офіційних сертифікатів за відповідні курси. Без сумніву, такий підхід підвищує популярність МВОК для певної частини вишів, що усвідомлюють переваги нових можливостей для додаткового залучення студентів у контексті підготовки до майбутнього.

Переконливим є погляд авторів, що виокремлюють певні моделі професійно-особистісного становлення та віртуальної мобільності стосовно програм MicroMasters як інноваційного варіанту моделей освіти Jenga, Лего або Трансформер [4]. Насамперед, модель Jenga дозволяє студентам гнучко реагувати на нові потреби у світі праці, після того, як вони здобули ступінь бакалавра в традиційній системі вишу, не відмовляючись від базової структури університетського навчання одного або кількох вишів, що визнають цифрові бейджі попереднього навчання. Модель Трансформер відповідає реалізації ідеї того, що можливість здобути вищу освіту має визначатися переважно мотивацією людини (в контексті трансформаційних змін на ринку праці, професійного вдосконалення, пошуку нових сфер діяльності тощо), а не віком чи попередньою кваліфікацією. Тож дизайн персоніфікованої навчальної програми, контроль і координація мають відповідати потребам цільової групи (що складають учасники, які набули досвід діяльності на підприємстві), а також бути більш орієнтованими не тільки на їх життя, але й профілі знань та компетентності.

Модель Лего, на відміну від попередньої, призначена для представників тих професій, які дуже мотивовані та здатні створювати індивідуальні навчальні траєкторії (програми), що через короткострокову динаміку соціальних змін не охоплені

[32] https://about.futurelearn.com/the-common-microcredential-framework

традиційними програмами вищої освіти. Поєднання різних курсів дає можливість компаніям підтримувати культуру навчання в якості центральної стратегії, а студентам індивідуально отримувати кваліфікацію, що відповідає особистим цілям та більш широкому поєднанню роботи та вищої освіти. Цей підхід може досягти успіху поки у певних професіях конкретні навички, наприклад, розробка програмного забезпечення, користуються більшим попитом, ніж професійна кваліфікація.

Отже, перспективи відкритої освіти та зростаючих змін ландшафту вищої освіти зумовлюють перехід до гуманістично орієнтованої моделі навчання, сутнісними ознаками якої є підготовка студентів з максимально можливою індивідуалізацією, створенням умов для саморозвитку і самоактуалізації, свідомого визначення своїх можливостей і життєвих цілей. Створюються оптимальні умови для формування світогляду, активної життєвої позиції, лідерських якостей і «м'яких» навичок студентів для розв'язання викликів XXI століття.

Природно, що в таких умовах педагогу необхідно, перш за все, самому вміти швидко адаптуватись до безперервних змін, відповідати постійно зростаючим вимогам, серед яких ключовим вважається вміння критично усвідомлювати всі аспекти навчально-методичного супроводу, зокрема соціальні й культурні.

3.3. Досвід використання відкритих освітніх ресурсів в процесі професійно-особистісного становлення майбутніх педагогів

Нинішня ситуація, що пов'язана з професійно-особистісним становленням майбутніх педагогів, призвела до необхідності стрімкого реагування на інноваційні засоби інтеграції цифрових технологій в освіту, зокрема впровадження моделей використання ВОР під час цифрової підготовки. Зазначимо, що питання використання ВОР було предметом нашої уваги в дослідженні протягом останніх років (зокрема в курсі «Інформаційні технології в освіті та науці»), під час продуктивного обговорення проблем відкритих цифрових інновацій попередніх досліджень та участі в конференціях й мережевих ініціативах[33].

Враховуючи значущість проблеми якості викладання, на початку дослідження було проведене опитування студентів денної та заочної форми навчання, що виявило високий рівень зацікавленості щодо засобів самовдосконалення та самореалізації освітян разом зі значними проблемами в обізнаності особливостей використання ВОР та впровадження інновацій на основі ВОР. Тому провідна ідея дослідження полягала в тому, що цілеспрямована, науково обґрунтована система навчальних заходів з використанням засобів і технологій відкритої освіти, інтегрована в процес підготовки науково-педагогічних, педагогічних кадрів у закладі вищої освіти, є передумовою поліпшення організації освітнього процесу і наукових досліджень, покращення доступу до електронних ресурсів і сервісів, підвищення рівня ІКТ-компетентності студентів, їх результатів навчання.

Особливу увагу привертає використання ВОР студентами факультетів мистецтв та іноземної філології, що важливо для успіху фахівців у таких перспективних сферах як творча індустрія та міжкультурна комунікація. Серед низки засобів ВОР у нашому дослідженні слід зазначити такі: Europeana, Google Art Project, Wikimedia, TEDed, TED Talks,Open Culture, Opera Vision, Creative Live та освітні Youtube-канали, MBOK, а також мобільні засоби Google, Microsoft тощо.

Значна увага була приділена питанням ефективного формування першочергових якостей особистості XXI століття, зокрема креативності, критичного мислення, комунікації та колаборації, що було започатковано за моделями обґрунтованих

[33]EADTU, ICDE, WERA, EUA, COL, OEC, OEB Global, CCCOER (Consortium Community Colleges OER)

дизайнерських рішень TPACK (3D), 7Cs[5], SAMR (педагогічного колеса Аллана Каррингтона[34]). Наше дослідження підтвердило, що ці засоби допомагають інтегрувати цифрові технології в освітній процес, зокрема ознайомлення студентів з особливостями цього підходу демонструють підвищення їх свідомості і самостійності навчання. Крім того, результати переконують, що в такий спосіб відбувається формування дослідницької позиції студентів щодо осмислення особливостей успішного навчального дизайну, зокрема впровадження таких засобів візуалізації, як інфографіка, інтелект-карти, доповнена реальність тощо.

Більш глибокого розуміння перспектив відкритої освіти також надало використання ВОР культурної спадщини Europeana, кінцева мета якого не тільки відкрити дані, але й зробити їх корисним для створення та поширення доступу до знань. Цей ресурс пропонує інструменти для масового опрацювання даних, розуміння переваг спільної культурної спадщини, сприяння культурному розмаїттю, підвищення толерантності у суспільстві та посилення соціальної згуртованості. Отже, понад чотири роки використання ВОР дозволило реалізувати завдання, що сприяють залученню студентів до якісного навчання та співпраці через формування стійкої зацікавленості у цифровому середовищі. Зокрема йдеться про такі цифрові інструменти і технології, що допомагають знайти правильний баланс між інноваціями, заснованими на цінностях культури співучасті у спільнотах практики, інтелектуальній гнучкості, самореалізації.

У такий спосіб, в курсі акцентується на розумінні ідеї відкритого ліцензування за підходом, для якого ми використовували позначення «РОЗВИТОК-4В» (Реалізація іноваційних Освітніх моделей, Засобів та Відкритих цИфрових Технологій для Оновлення соціоКультурного середовища на засадах ініціативної Взаємодії), що складається з низки моделей [28]. Він є подібним до підходу [7], [8], мета якого полягає в тому, щоб схарактеризувати, у який спосіб людина і організації, що використовують ВОР, можуть допомогти руху відкритого доступу набувати сталого розвитку у відповідності до цінностей спільноти. Реалізації цього підходу відображає визнання авторства по відношенню до відкритої практики, що передбачає: «Робити внески» в інформування, поширення, адаптацію та опрацювання відповідно до власних потреб, «Визнавати внески» інших дослідників, «Впроваджувати в публічний простір» у форматах, які використовуються іншими за допомогою інклюзивних освітніх практик, і «Відкривати можливості» на основі права робити, володіти та контролювати копії контенту для власного використання.

Серед особливостей реалізації навчального процесу, що спрямований на досягнення цілей професійно-особистісного становлення майбутніх педагогів в умовах відкритої освіти, слід зазначити підвищення якості цифрової підготовки фахівця, розбудову гнучких персоналізованих навчальних середовищ, розширення доступу до засобів відкритої освіти та використання їх в освіті і наукових дослідженнях. З метою більш повного задоволення педагогічно-наукових потреб освітян особливу увагу було приділено освітній технології портфоліо [27], [30], що спрямована на реалізацію формувального оцінювання, підвищення мотивації й ініціативи студентів до використання цифрових засобів, зокрема якісних ВОР [29]. Апробація була проведена на різних факультетах, що готують освітян соціально-гуманітарної сфери, зокрема мистецтва, іноземної філології, історичному, психології, дошкільної освіти.

До переваг використання ВОР було зараховано ряд факторів, за якими відбувався добір їх до курсу: ступінь узгодження стандартів, якість пояснення суті речей, корисність матеріалів, призначених для підтримки викладання, якість технологічної інтерактивності, навчальних та практичних вправ, можливості для поглибленого

[34] SAMR (Substitute, Augmentation, Modification, Redefinition – Заміна, Накопичення, Модифікація, Перетворення) http://designingoutcomes.com

навчання, забезпечення доступності.

На особливу увагу заслуговують не тільки переваги, але й перешкоди, що пригальмовують використання окремих ВОР: (1) складність повторного використання, що обумовлена моделями педагогічного дизайну, пов'язаними з особливостями цільової групи, (2) відсутність ясності щодо якості та потенційних переваг тих чи інших ВОР для конкретних дисциплін, що поєднано, у першу чергу, з властивостями запропонованого контенту (а саме: рівнем персоналізації, гнучкості, глибини змісту), (3) недостатній рівень цифрової компетентності освітян, що зацікавлені у власних розробках ВОР, або небажання більш широкого розповсюдження власних ресурсів для певної частини (перевантаження, неналежні умови для дослідження інновацій та експериментування, потенційні можливості скорочення персоналу), (4) недостатній рівень цифрової культури студентів, недостатнє забезпечення їх сучасними персональними технічними засобами для самостійної роботи.

Відповідно до цього наш досвід дослідження свідчить, що також існують певні проблеми у формуванні дослідницької ініціативи студентів, які обумовлюють недостатнє усвідомлення питань авторських прав власних навчальних матеріалів. Актуальність запровадженого підходу відображає не тільки формування їх обізнаності щодо питань використання безкоштовних простих у застосуванні ліцензій, але й підготовки до викладання та подальшого його вдосконалення на основі ВОР у контексті визнаних трендів освіти 2030. Отже, динамічність цієї сфери обумовлює значну увагу до проблем розвитку системи додаткової освіти на основі ВОР та проведення подальших досліджень, що присвячені перспективам нових моделей використання ВОР, зокрема питанням дизайну ВОР на основі навчальної аналітики, штучного інтелекту (зокрема чат-ботів), ігрового підходу, спільного проєктування тощо.

Разом з тим, певна частина студентів-першокурсників визнає складність самостійної онлайн роботи (психологічний дискомфорт за умови довготривалих віддалених занять). Цей та попередні результати опитування та інтерв'ювання молодих людей дозволили зробити висновок, який надруковано в заяві асоціації WERA[35] про те, що навчальні заклади мають відкриватися не лише з причини успішності в навчанні, а й для того, щоб учні мали змогу спілкуватися та мати безпечні місця для проживання, поки батьки працюють. Це вкрай важливе питання привертає увагу до дозвілля молоді (шкільні гуртки, дитячі та молодіжні центри, табори тощо), зокрема тієї частини юнацтва, яка не має доступу ні до реальних, ні до віртуальних сучасних середовищ для позанавчальної діяльності та підтримки додаткової освіти.

Отже, важливого значення набувають засоби посилення допитливості студентів стосовно особливостей персоніфікованого навчання та гнучкого особистісно-професійного становлення вчителя на основі ВОР, що спрямовано на розуміння переваг відкритого ліцензування та віртуальної мобільності в умовах змішаної освіти. Також за результатами роботи планується впровадження спецкурсу та МВОК щодо проблем реалізації відкритої практики, дослідження та використання ВОР, розробки відкритого цифрового підручника для інклюзивного змішаного навчання в системі Moodle.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Сучасна людина перебуває у вкрай непостійному світі,. Проблеми загальної невизначеності, вражаюче розмаїття товарів, соціокультурних стандартів зумовлюють

[35] WERA-IRN Extended Education (International Research Networks (IRNs)) https://wera.site-ym.com/page/ExtendedEducation

обережне ставлення до нововведень, поступове просування інновацій. Безумовно, від освіти залежить покращення життя суспільства, розширення економічної участі та підтримки існування громад. Експерти переконують, що освіта буде вирішальною під час довготривалої реакції на тиск COVID-19 не тільки для людей, які працюють і навчаються в цій галузі, але і для низки багатьох організацій, тому загострюється увага до засобів відкритого доступу, соціальної згуртованості, світоглядно-компетентнісного підходу, інклюзивної компетентності.

Досвід роботи з відкритими навчальними ресурсами під час пандемії мав вирішальне значення для того, щоб підтримувати продуктивні взаємостосунки зі студентами протягом їх навчанням. У зв'язку з цим вагомого значення набувають декілька глобальних починань щодо розширення доступу та розвитку спільного контенту ВОР, серед яких ініціатива «Відкриті двері», яку організував Commonwealth of Learning, та ініціатива OER Dynamic Coalition, що запропонував ЮНЕСКО. Проте подальшого вдосконалення та узагальнення потребують щоденні практичні та політичні рішення дистанційного навчання, що підтверджено результатами роботи з освітніми технологіями досвідчених освітян.

Результати дослідження підтверджують справедливість того, що педагогічно виважене та доцільне запровадження в освітньо-наукове середовище закладу вищої освіти відкритих освітніх ресурсів є фактором стимулювання кар'єрних можливостей, удосконалення неперервної освіти, підвищення якості та інтернаціоналізації освіти. Особливої уваги потребують засоби сприяння якісним процесам обміну навчальними ресурсами, які дозволять спільнотам освітян та розробникам ресурсів визначати навчальні ресурси, що мають потенціал для повторного використання. На цьому шляху для дослідників магістерського рівня на особливу увагу заслуговують спецкурси щодо моделей використання ВОР, особливо ті МВОК, що передбачають навчання в мережевому соціальному контексті (cMOOC).

Отже, для подальших досліджень у напрямі широкого доступу до високоякісних ВОР доцільно дослідити питання інтеграції в системах підтримання відкритої освіти та науки, вивчення і добору різних моделей використання ВОР, що забезпечують різні умови «відкритості» якісної вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

[1] В. Ю. Биков, "Моделі організаційних систем відкритої освіти*: Монографія*", Київ: Атіка, 2008.

[2] R. G. Baranuik, "Challenges and Opportunities for the Open Education Movement: A Connexions Case Study", In T. Iiyoshi and M. S. V. Kumar (Eds.), *Opening up education – the collective advancement of education through open technology, open content and open knowledge*. MIT Press: Cambridge, 2008. [Електронний ресурс]. Доступно: http://www.akgul.web.tr/akgul/egitim/mit/OUE-book.pdf#page=251

[3] M. Weller, K. Jordan, I. DeVries & V. Rolfe, "Mapping the Open Education Landscape: Citation Network Analysis of Historical Open and Distance Education Research. *OpenPraxis*, 2018, 10(2). [Електронний ресурс]. Доступно: https://openpraxis.org/index.php/OpenPraxis/article/ view/822/435

[4] D. Orr, M. Luebcke, J. P. Schmidt, M. Ebner, K. Wannemacher, M. Ebner, D. Dohmen, "Higher Education Landscape 2030: *A Trend Analysis Basedonthe AHEAD International Horizon Scanning*", 2020.doi: https://doi.org/10.1007/978-3-030-44897-4.

[5] G. Conole, M. Brown, "Reflecting on the Impact of the Open Education Movement", *Journal of Learning for Development*, 2018, v. 5, n. 3. [Електронний ресурс]. Доступно: http://www.jl4d.org/index.php/ejl4d/ article/view/314/346

[6] J. Knox, "The Limitations of Access Alone: Moving Towards Open Processes in Education Technology", *OpenPraxis*, 2013, *5*(1), 21-29. [Електронний ресурс]. Доступно: https://openpraxis.org/index.php/Open-Praxis/article/view/36/13

[7] D. Wiley, "The Access Compromise and the 5th R", 2014. [Електронний ресурс]. Доступно: https://opencontent.org/blog/archives/3221

[8] L. McKenzie, "Advocates develop framework for stewardship of open educational resources", *Inside*

Higher Ed, 2018. [Електронний ресурс]. Доступно: https://www.insidehighered.com/digital-learning/article/2018/03/05/advocates-develop-framework-stewardship-open-educational

[9] U. D. Ehlers, G. Conole, "Open Educational Practices: Unleashing the power of OER, 2010. [Електронний ресурс]. Доступно: https://oerknowledgecloud.org/sites/oerknowledgecloud.org/files/OEP_Unleashing-the-power-of-OER.pdf (in English)

[10] L. Yuan, S. Powell, "MOOCs and Open Education: Implications for Higher Education", *JISC CETIS*, 2015. [Електронний ресурс]. Доступно: http://publications.cetis.ac.uk/2013/667

[11] M. Brown, "Why Invest in MOOCs? Strategic Institutional Drivers", *The 2018 OpenupEd trends report on MOOCs*, 2018. [Електронний ресурс]. Доступно: http://www.openuped.eu/images/Publications/ The_ 2018_OpenupEd_trend_report_on_MOOCs.pdf

[12] C. Cronin, I. MacLaren, "Conceptualising OEP: A Review of Theoretical and Empirical Literature in Open Educational Practices, *Open Praxis*, 2018, 10(2). [Електронний ресурс]. Доступно: https://openpraxis.org/index.php/OpenPraxis/article/view/825/436

[13] V. Kukharenko, T. Oleinik, "Open Distance Learning For Teachers" Ermolayev, V., Mallet, F., Kravtsov, H., Nikitchenko, M., Semerikov, S., Spivakovsky, A.: Proc. 15th Int. Conf. on ICT in ICTERI2019. Vol. 2: Workshops, Kherson, Ukraine, June 12-15, 2019. CEUR-WS.org, Vol. 2393. [Електронний ресурс]. Доступно: http://ceur-ws.org/Vol-2393/

[14] Т. О. Олійник, "Модель формування критичного мислення студента через читання та письмо", В. М. Кухаренко (ред.), С. М. Березенська, К. Л. Бугайчук, Н. Ю. Олійник, О. В. Рибалко та ін.; *Теорія та практика змішаного навчання : монографія,* Харків: «Міськдрук», НТУ «ХПІ», 2016.

[15] В. Ю. Биков, О. М. Спірін, А. О. Білощицький, О. Ю. Кучанський, О. В. Діхтяренко, О. В. Новицький, "Відкриті цифрові системи в оцінюванні результатів науково-педагогічних досліджень", *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2020, Том 75, №1, с. 294-316, 2019. doi:10.33407/itlt.v75i1.3589.

[16] В. Ю. Биков, С. М. Вернигора, А. М. Гуржій, Л. М. Новохатько, О. М. Спірін, М П Шишкіна, "Проєктування і використання відкритого хмаро орієнтованого освітньо-наукового середовища закладу вищої освіти", *Інформаційні технології і засоби навчання*, Том 74, №6, 2019. doi:10.33407/itlt.v74i6.3499

[17] S. Downes, "Connectivism& Connective knowledge", 2011. [Електронний ресурс]. Доступно: http://www.huffingtonpost.com/stephen-downes/connectivismandconnecti_b_804653.html

[18] В. Ю. Биков, С. Г. Литвинова, "Корпоративні соціальні мережі як об'єкт управління освітньої соціальної системи", *Теорія і практика управління соціальними системами*, Харків: НТУ „ХПІ", 2016, № 2, с. 69-76. [Електронний ресурс]. Доступно: http://library.kpi.kharkov.ua/files/JUR/tipuss_ 2016_2.pdf

[19] R. J. J. Voorn, P. A. M. Kommers, "Social media and higher education: introversion and collaborative learning from the student's perspective", *Social Media and Interactive Learning Environments*, 2013, Vol. 1, No. 1

[20] M. Brown, E. Costello, M. Nic Giolla-Mhichill, "FromBooks to MOOCS and Back Again: An Irish Case Study of Open Digital Textbooks", *Proceedings of the EDEN 2018 Genoa Conference*, 2018. [Електронний ресурс]. Доступно: http://www.eden-online.org/wp-content/uploads/2018/06/Annual_ 2018_Genova_BoA.pdf

[21] A. Gibb, A.-R. Hofer, M. Klofsten, "The entrepreneurial higher education institution: A review of the concept and its relevance today", 2018. [Електронний ресурс]. Доступно: https://heinnovate.eu/sites/default/files/heinnovate_concept_note.pdf

[22] D. Orr, M. Weller, R. Farrow, "Models for online, open, flexible and technology enhanced higher education across the globe — A comparative analysis", *International Council for Open and Distance Education*, 2018. [Електронний ресурс]. Доступно: https://oofat.oerhub.net/OOFAT/wp-content/uploads/2018/04/Models-report-April-2018_final.pdf

[23] D. Jansen, L. Konings, "MOOC strategies of European institutions", *EADTU*, 2017. [Електронний ресурс]. Доступно: https://oerknowledgecloud.org/sites/oerknowledgecloud.org/files/MOOC_Strategies_of_ European_Institutions.pdf

[24] G. Ubachs, L. Konings, M. Brown, (Eds.), "The envisioning report for empowering universities", *EADTU*, 2017. [Електронний ресурс]. Доступно: http://empower.eadtu.eu/images/report/The_Envisioning_Report_ for_Empowering_Universities_1st_edition_2017.pdf

[25] E. Ossiannilsson, K. Williams, A. F. Camilleri, M. Brown, "Quality models in online and open education around the globe: State of the art and recommendations", 2015. [Електронний ресурс]. Доступно: http://icde.typepad.com/quality_models/

[26] W. Mackintosh, "OERu: Realising sustainable education futures". In: F. Miao, S. Mishra, and R. Mcgreal, (eds.), *Open Educational Resources: Policy, costs and transformation*, 2016, 129–146. France: UNESCO and Commonwealth of Learning.
[27] D. Scully, M. O'Leary, M. Brown,"The Learning Portfolio in Higher Education "A Game of Snakes and Ladders". [Електронний ресурс] Dublin: Dublin City University, Centre for Assessment Research, Policy & Practice in Education (CARPE) and National Institute for Digital Learning (NIDL), 2018 [Електронний ресурс]. Доступно: www.dcu.ie/nidl.
[28] Ю. Д. Бойчук, О. М. Іонова, О. М. Потамошнєва, Г. В. Кукуруза, Т. О. Олійник, "Підготовка студентів до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання дітей з розладами спектра аутизму", *Педагогіка здоров'я*: зб. наук. праць VI Всеукраїнської науково-практичної конференції / за загальною редакцією акад. І. Ф. Прокопенка. 2016, Х. : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди.
[29] A. Prokopenko, T. Oleinik, S. Beregna, T. Shcheblykina, "Improvement of the Teacher Training Quality", *The Online, Open and Flexible Higher Education Conference* 19-21 October 2016, Università Telematica Internazionale UNINETTUNO, [Електронний ресурс]. Доступно: https://conference.eadtu.eu
[30] Т. А. Олейник, "Личностно-профессиональное становление будущих учителей в условиях компетентностного подхода", *Педагогічний альманах*, Херсон : [Херсонська академія неперервної освіти], 2014, Вип. 24, с. 166-172.

Матеріал надійшов до редакції 21.09.2020 р.

PECULIARITIES OF THE REALIZATION OF OPEN EDUCATION MODELS FOR TRAINING FUTURE SOCIAL AND HUMANITY TEACHERS

Tatyana A. Oleinik
PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-3771-4424
t2.oleinik@gmail.com

Abstract. The article considers the peculiarities of the influence of the open access movement to high-quality continuous training of modern specialists in the context of growing changes in the landscape of higher education, which determines the prospects for implementing quality models of their professional and personal development. The expediency of educational and methodical support of digital training with the use of open educational practices on the means of digital cultural heritage, aimed at supporting the recognition of public values, is described. The basic means of implementing open education have been studied, namely: open educational resources, mass open online courses, open digital textbooks, which, on the one hand, allow teachers to develop their own materials for training courses, and on the other get to experiment with flexible models to support the personality of each member of the student community. Prospects and advantages of implementing open education approaches related to the movement for open access to quality assurance of higher education are analyzed, taking into account the features of nonlinear models, careers and employment according to with human life goals, due to regional needs to ensure unremittingly human capital development in conditions of sustainable development.
An expanded definition of the "social dimension" due to the need for joint action based on a coherent lifelong learning policy, which involves the processing and storage of certain types of data (digital badges) throughout life, is considered. It is proved that improving the quality of teaching staff stimulates them to the initiative, fruitful cooperation, and continuous improvement based on modern open resources while improving the culture of interaction and the level of social justice. Scientific and methodological support of the professional and personal development of teachers of social sciences and humanities has been tested, which enriches the experience of integration of digital technologies into education. In particular, the educational technology portfolio activates students to critically study the features of an open educational environment.

Keywords: open education; open educational resources; open educational practices; models of professional and personal development.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

[1] V. Bykov, “Models of Organizational Systems of Open Education”, Kyiv: Atika, 2009. (in Ukrainian)

[2] R. G. Baranuik, "Challenges and Opportunities for the Open Education Movement: A Connexions Case Study", In T. Iiyoshi and M.S.V. Kumar (Eds.), *Opening up education – the collective advancement of education through open technology, open content and open knowledge*. MIT Press: Cambridge, 2008. [Online]. Available: http://www.akgul.web.tr/akgul/egitim/mit/OUE-book.pdf#page=251 (in English)

[3] M. Weller, K. Jordan, I. DeVries & V. Rolfe, “Mapping the Open Education Landscape: Citation Network Analysis of Historical Open and Distance Education Research. *Open Praxis*, 10(2). [Online]. Available: https://openpraxis.org/index.php/OpenPraxis/article/ view/822/435 (in English)

[4] D. Orr, M. Luebcke, J. P. Schmidt, M. Ebner, K. Wannemacher, M. Ebner, D. Dohmen, "Higher Education Landscape 2030: *A Trend Analysis Based on the AHEAD International Horizon Scanning*", 2020.doi: https://doi.org/10.1007/978-3-030-44897-4 (in English)

[5] G. Conole, M. Brown, "Reflecting on the Impact of the Open Education Movement", *Journal of Learning for Development*, 2018, v. 5, n. 3. [Online]. Available: http://www.jl4d.org/index.php/ejl4d/ article/view/314/346 (in English)

[6] J. Knox, "The Limitations of Access Alone: Moving Towards Open Processes in Education Technology", *Open Praxis*, 2013, *5*(1), 21-29. [Online]. Available: https://openpraxis.org/index.php/ Open-Praxis/article/view/36/13 (in English)

[7] D. Wiley, "The Access Compromise and the 5th R", 2014. [Online]. Available: https://open-content.org/blog/archives/3221(in English)

[8] L. McKenzie, "Advocates develop framework for stewardship of open educational resources", *Inside Higher Ed*, 2018. [Online]. Available: https://www.insidehighered.com/digital-learning/article/2018/03/05/advo-cates-develop-framework-stewardship-open-educational(in English)

[9] U. D. Ehlers, G. Conole, "Open Educational Practices: Unleashing the power of OER, 2010. [Online]. Available: https://oerknowledgecloud.org/sites/oerknowledgecloud.org/files/OEP_Unleashing-the-power-of-OER.pdf (in English)

[10] L. Yuan, S. Powell, "MOOCs and Open Education: Implications for Higher Education", *JISC CETIS*, 2015. [Online]. Available: http://publications.cetis.ac.uk/2013/667(in English)

[11] M. Brown, "Why Invest in MOOCs? Strategic Institutional Drivers", *The 2018 OpenupEd trends report on MOOCs*, 2018. [Online]. Available: http://www.openuped.eu/images/Publications/ The_ 2018_OpenupEd_ trend_report_on_MOOCs.pdf (in English)

[12] C. Cronin, I. MacLaren, "Conceptualising OEP: A Review of Theoretical and Empirical Literature in Open Educational Practices, *Open Praxis*, 2018, 10(2). [Online]. Available: https://openpraxis.org/index.php/ OpenPraxis/article/view/825/436(in English)

[13] V. Kukharenko, T. Oleinik, "Open Distance Learning for Teachers" V. Ermolayev, F. Mallet, H. Kravtsov, M. Nikitchenko, S. Semerikov, A. Spivakovsky: Proc. 15th Int. Conf. on ICT in ICTERI2019. Vol. 2: Workshops, Kherson, Ukraine, June 12-15, 2019. CEUR-WS.org, Vol. 2393. [Online]. Available: http://ceur-ws.org/Vol-2393/(in English)

[14] T. O. Oliinyk, "Model of critical thinking formation of the student through reading and writing", V. Kukharenko (ed.), S. Berezenskaya, K. Bugaychuk, N. Oliynyk, O. Rybalko, etc.; *Theory and practice of blended learning: monograph*, Kharkiv: "Miskdruk", NTU "KhPI", 2016. (in Ukrainian)

[15] V. Yu. Bykov, S. M. Vernygora, A. M. Hurzhii, L. M. Novohatko, O. M. Spirin, M. P. Shyshkina, "The design and use of the open cloud based learning and reserch environment of a university", *Information Technologies and Learning Tools*, vol. 75, no.1, 2019, doi:10.33407/itlt.v75i1.3589. (in Ukrainian)

[16] V. Yu. Bykov, O. M. Spirin, A. Yu. Kuchansky, O. V. Dikhtiarenko, O. V. Novytskyi, "Open digital systems for assessment of pedagogical research results", *Information Technologies and Learning Tools*, vol. 75, no.1, 2020, doi:10.33407/itlt.v74i6.3499 (in Ukrainian)

[17] S. Downes, "Connectivism & Connective knowledge", 2011. [Online]. Available: http://www.huffington-post.com/stephen-downes/connectivismandconnecti_b_804653.html(in English)

[18] V. Bykov, S. Lytvynova, "Corporate social network as object management educational social system", *Theoretical and Applied Aspects Study of the Phenomenon of Leadership, Management and Development of Social Facilities*, 2016, no 2, c. 69-76. [Online]. Available: http://library.kpi.kharkov.ua/files/JUR/tipuss_2016_2.pdf (in Ukrainian)

[19] R. J. J. Voorn, P. A. M. Kommers, "Social media and higher education: introversion and collaborative learning from the student’s perspective", *Social Media and Interactive Learning Environments*, 2013, vol. 1, no. 1 (in English)

[20] M. Brown, E. Costello, M. Nic Giolla-Mhichill, "From Books to MOOCS and Back Again: An Irish Case Study of Open Digital Textbooks", *Proceedings of the EDEN 2018 Genoa Conference*, 2018. [Online]. Available: http://www.eden-online.org/wp-content/uploads/2018/06/Annual_2018_Genova_ BoA.pdf (in

English)
[21] A. Gibb, A.-R. Hofer, M. Klofsten, "The entrepreneurial higher education institution: A review of the concept and its relevance today", 2018. [Online]. Available: https://heinnovate.eu/sites/default/files/heinnovate_concept_note.pdf (in English)
[22] D. Orr, M. Weller, R. Farrow, "Models for online, open, flexible and technology enhanced higher education across the globe — A comparative analysis", *International Council for Open and Distance Education*, 2018. [Online]. Available: https://oofat.oerhub.net/OOFAT/wp-content/uploads/2018/04/Models-report-April-2018_final.pdf (in English)
[23] D. Jansen, L. Konings, "MOOC strategies of European institutions", *EADTU*, 2017. [Online]. Available: https://oerknowledgecloud.org/sites/oerknowledgecloud.org/files/MOOC_Strategies_of_European_Institutions.pdf (in English)
[24] G. Ubachs, L. Konings, M. Brown, (Eds.), "The envisioning report for empowering universities", *EADTU*, 2017. [Online]. Available: http://empower.eadtu.eu/images/report/The_Envisioning_Report_for_Empowering_Universities_1st_edition_2017.pdf (in English)
[25] E. Ossiannilsson, K. Williams, A. F. Camilleri, M. Brown, "Quality models in online and open education around the globe: State of the art and recommendations", 2015. [Online]. Available: http://icde.typepad.com/quality_models/(in English)
[26] W. Mackintosh, "OERu: Realising sustainable education futures". In: F. Miao, S. Mishra, and R. Mcgreal, (eds.), *Open Educational Resources: Policy, costs and transformation*, 2016, 129–146. France: UNESCO and Commonwealth of Learning. (in English)
[27] D. Scully, M. O'Leary, M. Brown (2018) "The Learning Portfolio in Higher Education "A Game of Snakes and Ladders". [Електронний ресурс] Dublin: Dublin City University, Centre for Assessment Research, Policy & Practice in Education (CARPE) and National Institute for Digital Learning (NIDL). [Online]. Available: www.dcu.ie/nidl. (in English)
[28] Yu. D. Boychuk, O. M. Ionova, O. M. Potamoshneva, G. V. Kukuruza, T. O. Oliynyk, "Preparation of students for professional activity in the conditions of inclusive education of children with autism spectrum disorders", *Health pedagogy*: collected scientific articles. 2016, Kharkiv: KhNPU. (in Ukrainian)
[29] A. Prokopenko, T. Oleinik, S. Beregna, T. Shcheblykina, "Improvement of the Teacher Training Quality", Conference Proceedings "*The Online, Open and Flexible Higher Education Conference*" Università Telematica Internazionale UNINETTUNO, 19-21 October 2016, [Online]. Available: https://conference.eadtu.eu (in English)
[30] T. A. Oleinik, "Personal and professional development of future teachers in terms of competence approach", *Pedagogical Almanac*, Kherson: [Kherson Academy of Continuing Education], 2014, vol. 24, pp. 166-172. (in Ukrainian)

(cc) BY-NC-SA

ThisworkislicensedunderCreativeCommonsAttribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 InternationalLicense.